

Politička ekonomija europskih migracija (1990. – 2026.): Kvantifikacija ekstrakcije ljudskog kapitala, asimetrija integracija i neokolonijalni model polucentra

Autor: Davor Moravek

Sažetak

Ovaj rad analizira povijesne obrasce, socioekonomske posljedice i suvremenu makroekonomsku dinamiku masovnih migracija u Europi, s posebnim fokusom na razdoblje nakon 1990. godine. U navedenom je razdoblju više od 20 milijuna građana Istočne Europe, Zapadnog Balkana i postsovjetskih republika emigriralo u Zapadnu Europu, što predstavlja najveću mirnodopsku migraciju u modernoj europskoj povijesti. Oslanjajući se na teoriju ljudskog kapitala (Becker, 1964) i koncepte neokolonijalne ekonomije, rad kvantificira makroekonomske uštede zapadnih država na troškovima obrazovanja, neto fiskalni doprinos imigranata te testira alternativne ekonometrijske pristupe. Analiza ukazuje na asimetričan transfer bogatstva: pošiljateljske zemlje snose troškove društvene reprodukcije radne snage i bilježe strukturne socijalno-političke posljedice (radikalna depopulacija ruralnih područja, fenomen „euro-siročadi“, rast populizma), dok države primateljice kapitaliziraju produktivni vijek radne snage. Rad se kritički osvrće na mehanizam doznaka kao makroekonomskog amortizera te na ekonomiku pristupanja Europskoj uniji, suprotstavljajući narativ o zapadnim dotacijama s podacima o odljevu korporativnih profita, uz uvažavanje protuargumenata o transferu tehnologije. Konačno, rad ispituje strukturnu transformaciju započetu krajem 2010-ih, u kojoj zemlje Istočne Europe preuzimaju ulogu „polucentra“, postajući neto uvoznici radne snage s globalnog Juga (Azija), te projicira potencijalne scenarije do 2040. godine u kontekstu razvoja umjetne inteligencije.

Uvod i demografski razmjeri (1990. – 2026.)

Padom Željezne zavjese u proljeće 1990. godine, oko 300 milijuna ljudi na istoku Europe dobilo je mogućnost prekogranične mobilnosti po prvi put nakon 1945. godine. Prema bazičnim izvještajima Međunarodnog monetarnog fonda (Atoyán i sur., 2016, str. 5), do 2015. godine regiju Srednje, Istočne i Jugoistočne Europe (CESEE) napustilo je približno 20 milijuna ljudi. Uvažavajući novije migracijske valove potaknute njemačkim otvaranjem tržišta za Zapadni Balkan te izvanrednim migracijama uzrokovanim ratom u Ukrajini, procjenjuje se da je do 2026. godine bazen mobilne populacije iz navedenih regija premašio 26 milijuna ljudi (OECD, 2025).

Ovaj egzodus odvijao se primarno bez izravnih čimbenika gladi ili rata (s izuzetkom bivše Jugoslavije i Ukrajine). Profil migranata strukturno se razlikovao od povijesnih migracija siromašnih: tri četvrtine useljenika bile su u radno najaktivnijoj dobi, a udio sveučilišno obrazovanih emigranata bio je viši od udjela visokoobrazovanih koji su ostali u domicilnoj državi (Atoyán i sur., 2016). Istočna Europa nije kolabirala od onoga što joj je nedostajalo, već se urušila od onoga što je uspjela izgraditi – visokokvalificirane populacije čija je vrijednost, otvaranjem granica, iscurila prema valutama veće kupovne moći.

Tablica 1. Procijenjeni demografski gubitak uslijed emigracije u apsolutnim i relativnim iznosima (Referentni okvir: 1990. – 2015. / Projekcije do 2025.)

Država pošiljateljica	% izgubljene populacije	Apsolutni broj (procjena)	Karakteristika i mehanizam odljeva
Moldavija	> 40 %	~ 1,5 milijuna	Dominantno radna migracija, ekstremno visoka ovisnost o doznakama (povijesni vrhunac od 34,5 % BDP-a).
Bosna i Hercegovina	> 35 %	~ 1,4 milijuna	Kombinacija ratnog raseljavanja i kontinuirane postratne ekonomske migracije (pojačano nakon 2016.).
Latvija	30 %	~ 800.000	Rani i nagli gubitak visokoobrazovanih („odljev mozgova”); regija Latgale zabilježila pad od 17 % u jednoj dekadi.
Albanija	28 %	~ 900.000	Rani egzodus prema Mediteranu (Italija, Grčka) s visokim udjelom neregularne, a potom cirkularne migracije.
Litva	24 %	~ 850.000	Radna migracija nakon ulaska u EU. Grad Visaginas (nuklearni centar) pao je s 33.000 na 18.000 stanovnika uz prosjek dobi od 55 godina.
Bugarska	23 %	~ 2 milijuna	Sustavna depopulacija ruralnih sredina i ekstremni ruralno-urbani disbalans.
Rumunjska	16 %	~ 3,5 milijuna	Najveći apsolutni broj emigranata u EU; ciljani odljev medicinskog osoblja i majstora kružnih migranata.
Hrvatska	~ 12 %	~ 500.000	Egzodus radne snage eksponencijalno pojačan neposredno nakon punopravnog ulaska u EU (2013.).

Izvor: Prilagođeno prema Atoyán i sur. (2016, str. 7–9), Nacionalnim statističkim institutima te ICMPD (2026).

Navedeni postotci komparativno su sukladni najvećim povijesnim migracijama (poput irskog Desetljeća gladi ili talijanske Velike migracije kada je državu napustilo 14 milijuna ljudi), no na istoku Europe realizirani su u znatno kraćem vremenskom okviru (Fassmann & Münz, 1994).

Povijesni presedani: Od kolonijalne ekstrakcije do „Gastarbeitera”

Sistemska potražnja razvijenih zapadnih ekonomija za uvezenom radnom snagom nije produkt devedesetih, već predstavlja strukturni kontinuitet kapitalističkog rasta nakon Drugog svjetskog rata. Ekonomski oporavak i ekspanzija Zapadne Njemačke (*Wirtschaftswunder*) početno su ovisili o besplatnom priljevu ljudskog kapitala iz Istočne Njemačke (DDR) i šireg sovjetskog bloka. Nakon što je taj dotok ograničen izgradnjom Berlinskog zida 1961. godine, aktiviran je sustav bilateralnih ugovora za uvoz radnika (*Gastarbeiter*) iz perifernih zemalja poput Španjolske (pod Francovom diktaturom), Grčke te nesvrstane Jugoslavije (Castles & Kosack, 1973, str. 25–30). Zapadna Njemačka je na taj način stalno popunjavala svoju rastuću ekonomiju potplaćenom industrijskom radnom snagom bez obveze dugoročne integracije.

Usporedno, države poput Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva oslanjale su se na ljudske resurse iz propadajućih kolonijalnih carstava. Tijekom i neposredno nakon Alžirskog rata (1954. – 1962.), Francuska je uspostavila sustav uvoza radne snage (*Harkiji* i ekonomski migranti iz Magreba) za tešku industriju i rudnike. Ti su radnici, smješteni u izoliranim predgrađima (*banlieues*), trpjeli dvostruku odsutnost („la double absence”) – odvojenost od domovine i nedovoljnu socioekonomsku integritiranost u novo društvo (Sayad, 2004, str. 15–22).

Ovakve migracijske politike teorijski korespondiraju s modelom **neokolonijalne ekonomije**. Zapadni centar kontinuirano uvozi produktivnu radnu snagu, ublažavajući tako demografsko starenje vlastite nacije i održavajući visoku stopu profita, dok najskuplje aspekte društvenog života – troškove društvene reprodukcije (rano obrazovanje, zdravstvena zaštita djece) te skrb za umirovljene radnike povratnike – eksternalizira natrag na siromašnu periferiju.

Metodološki okvir i alternativni pristupi

Analiza suvremenog makroekonomskog transfera primarno se oslanja na teoriju ljudskog kapitala (Becker, 1964), koja ulaganje u obrazovanje i odgoj promatra kao fiksnu kapitalnu investiciju države, usporedivu s izgradnjom cesta ili bolnica. Ograničenja ove analize uključuju nužnost usklađivanja pariteta kupovne moći (PPP) te činjenicu da se podaci za recentno razdoblje djelomično temelje na ekstrapolacijama institucija. Rad usvaja makroekonomsku (državnu) perspektivu, istodobno jasno priznajući mikroekonomske benefite za pojedince (rast dohotka, usvajanje naprednih tehnologija, opća sloboda kretanja) te dokazani neto pozitivan učinak mobilnosti na agregatni BDP Europske unije kao zajedničkog tržišta.

Kontrafaktička analiza: Istočna Europa bez migracija

Za kvantifikaciju stvarnog ekonomskog troška Istočne Europe nužno je primijeniti kontrafaktičku metodologiju. Prema simulacijama MMF-a, u scenariju nulte emigracije u razdoblju od 1990. do 2015. godine, kumulativni realni BDP država regije CESEE bio bi u prosjeku za **7 postotnih bodova viši** (Atoyan i sur., 2016, str. 18–20). Emigracija mladih i visokoobrazovanih izravno je kompromitirala proces ekonomske konvergencije (sustizanja zapadnoeuropskog standarda). Umjesto projicirane konvergencije na 60 % zapadnog BDP-a po stanovniku do 2030. godine, MMF sugerira da bi regija (uz zadržavanje svoje populacije) dosegla razinu od minimalno 74 % (Atoyan i sur., 2016).

Alternativni pristupi i ekonometrijski modeli

Važno je istaknuti da literaturni korpus nudi i drugačije interpretacije. Modeli endogenog rasta, za razliku od statičnog fenomena „odljeva mozгова” (brain drain), uvode pojam „dobitka mozgov” (brain gain). Ti modeli sugeriraju da sama mogućnost emigracije i viših plaća motivira domicilno stanovništvo na veća ulaganja u vlastito obrazovanje, što može dugoročno podići opću razinu ljudskog kapitala u zemlji. S druge strane, modeli tržišta rada (Borjas, 2014) naglašavaju da priljev radne snage dovodi do stagnacije plaća u specifičnim, niskokvalificiranim sektorima unutar samih država primateljica, što ukazuje na to da distribucija benefita migracija unutar Zapadne Europe nipošto nije ravnomjerna.

Kvantifikacija transfera ljudskog kapitala: Uštede na obrazovanju i sektorska analiza

Proizvodnja radnika zahtijeva izravno kapitalno ulaganje tijekom prvih 18 do 25 godina života (subvencionirano zdravstvo za trudnice i djecu, vrtići, primarno i sekundarno obrazovanje). Preuzimanjem gotovog, formiranog radnika u naponu snage, zapadna država u potpunosti zaobilazi ovu inicijalnu i najskuplju fazu ulaganja u pojedinca.

Kroz analizu osjetljivosti provedeno je modeliranje neto sadašnje vrijednosti (NPV) uz primjenu socijalne diskontne stope od 4 %, čime se uvažava vremenska vrijednost javnog novca utrošenog u razdoblju od tri desetljeća.

Tablica 2. Analiza osjetljivosti makroekonomske uštede na troškovima reprodukcije (Baza: 15 milijuna radno sposobnih migranata, 1990. – 2025.)

Scenarij procjene	Nominalni trošak reprodukcije po radniku	Kumulativna nominalna ušteda (Transfer kapitala)	Procijenjena neto sadašnja vrijednost (NPV) uz diskontnu stopu 4 %	Obrazloženje metodologije
Konzervativni (Low)	50.000 €	750 milijardi €	~ 510 milijardi €	Fokus na niže troškove odgoja u ranoj fazi tranzicije (1990-te) bez PPP usklađivanja.
Osnovni (Base)	75.000 €	1,12 bilijuna €	~ 765 milijardi €	Distribucija radnika srednje i visoke stručne spreme, prilagođeno srednjem EU prosjeku.
Prošireni (High)	100.000 €	1,50 bilijuna €	~ 1,02 bilijuna €	Uključuje snažnu inflaciju troškova obrazovanja nakon 2004. te visoki udio skupih STEM profila.

Izvor modela: Vlastita izrada na temelju Beckerove teorije (1964) i prosječnih javnih izdataka za obrazovanje per capita (Eurostat).

Sektorska analiza asimetrije: Slučaj zdravstva

Asimetrija je klinički najjasnija u medicinskom sektoru. Medicinska diploma iz države poput Rumunjske zahtijeva investiciju poreznih obveznika u rasponu od 100.000 € do 300.000 € do trenutka završetka specijalizacije. Emigracija tih stručnjaka predstavlja izravni prijenos javnih sredstava periferije u javnozdravstveni sustav Zapada.

Tablica 3. Sektorski gubici u zdravstvu i socijalnoj skrbi (Studija slučaja: Jugoistočna Europa do 2022.)

Kategorija / Država	Kvantitativni pokazatelj gubitka	Strukturni učinak na državu pošiljateljicu	Učinak na Zapad (Države primateljice)
Medicinske sestre (Bugarska)	4,2 medicinske sestre na 1000 stanovnika (EU prosjek: 8,5). Prosječna dob sestre iznosi 53 god.	Ograničavanje dostupnosti primarne skrbi u ruralnim regijama. Trećina diplomiranih odlazi po primitku diplome.	Održavanje bolničkih sustava Njemačke na razini standarda, uz golemu uštedu na lokalnim fondovima plaća.
Liječnici (Rumunjska)	Otišlo 28 % svih liječnika (preko 25.000) i 24 % medicinskih sestara (preko 47.000).	Kadrovski deficit u specijalističkoj medicini unutar javnih bolnica; odjeli se zatvaraju.	Osiguravanje kadrova u udaljenim (perifernim) francuskim i njemačkim bolnicama.
Skrb o starima (Italija / RO)	131.000 njegovateljica iz Rumunjske isključivo u talijanskom sustavu skrbi (tzv. <i>Badanti</i>).	Gubitak aktivne radne i reproduktivne ženske populacije; uspon modela transnacionalnog majčinstva.	Subvencioniranje nacionalnog sustava gerijatrijske skrbi u Italiji i oslobađanje domaće (talijanske) ženske radne snage za karijeru.

Izvori: Ministarstva zdravstva Bugarske i Rumunjske; Eurostat (2022).

Fiskalni doprinos, cirkularna migracija i fenomen „rasipanja mozgova”

Empirijska ekonomska znanost višestruko je demantirala politički usmjerene teze o tzv. „socijalnom turizmu” (pritisku imigranata na sustave socijalne skrbi). Studija instituta CREAM (Dustmann i Frattini, 2014) pokazala je da su migranti iz Europskog gospodarskog prostora (EEA) u Ujedinjenom Kraljevstvu između 2001. i 2011. godine uplatili ukupno **44,7 milijardi funti poreza**, a potrošili tek 24,5 milijardi funti na javne usluge, rezultirajući neto financijskom dobiti za britanski proračun od preko 20 milijardi funti (Dustmann & Frattini, 2014, str. 615).

Dva mehanizma dodatno optimiziraju ovaj profitni model za zapadne primatelje:

Rasipanje mozgova (Brain Waste): Značajan udio visokoobrazovanih useljenika inicijalno prihvaćaju poslove znatno ispod svoje kvalifikacije (npr. inženjeri zaposleni u logističkim skladištima). Ovo maksimizira produktivnost i profite privatnog sektora bez adekvatne financijske kompenzacije za same vještine radnika.

Cirkularna migracija: Deseci tisuća istočnoeuropskih obrtnika prakticirali su višemjesečne boravke na Zapadu bez trajnog useljenja. Ostvaruju iznimno visoku normu radnih sati (često 60+ sati tjedno) uz minimalan pritisak na lokalne javne usluge (ne upisuju djecu u tamošnje škole, žive u minimalnim uvjetima). Zapadne države dobivaju efikasne radne sate potpuno neopterećene dugoročnim infrastrukturnim ili socijalnim obvezama države.

Socijalni troškovi periferije: Prazna sela i fenomen „euro-siročadi”

Fizičko povlačenje više od dvadeset milijuna ljudi ostavilo je strukturne geografske i sociološke ožiljke na pejzažu Istočne Europe. Bugarski nacionalni statistički institut (2021.) objavio je podatke o radikalnoj depopulaciji: 167 bugarskih sela nema nijednog stalnog stanovnika, dok dodatnih 592 sela bilježe pad ispod deset stanovnika. Primjerice, selo Matošina u blizini turske granice imalo je 800 stanovnika 1965. godine; do 2020. tamo su živjele samo dvije osobe.

Na sociološkoj razini, bilježi se fenomen obitelji čija djeca odrastaju odvojeno od roditelja koji rade na Zapadu. U Rumunjskoj je tijekom 2007. godine zabilježeno više od **115.000 srednjoškolaca s jednim roditeljem na radu u inozemstvu** (često majkama koje su brale jagode u Španjolskoj), te čak 35.000 djece kojima su oba roditelja otišla, medijski često nazivanih „djeca jagoda” ili „euro-siročad”. U Moldaviji je broj takve djece dosezao 100.000, a u Ukrajini prije rata preko 200.000. Ovu djecu odgajaju iscrpljeni pripadnici starije generacije, što u psihološkoj literaturi korespondira s povećanim rizikom od duboke nesigurnosti i osjećaja napuštenosti u formativnim godinama, koje daljnjski videopozivi i bankovne doznake ne mogu nadoknaditi (Atoyan i sur., 2016).

Političke posljedice depopulacije: Emigracija mijenja političku kartu regije. Istaknuti analitičari (Krastev & Holmes, 2019) u svojim radovima direktno povezuju masovno iseljavanje s rastom neliberalnog populizma u Istočnoj Europi. Ruralne i deindustrijalizirane regije, suočene s osjećajem napuštenosti i vizualnim propadanjem vlastitih zajednica, postaju plodno tlo za političke opcije koje nude radikalni zaokret prema nacionalizmu. Depopulacija mijenja strukturu biračkog tijela, ostavljajući stariju i konzervativniju populaciju koja percipira europsku integraciju kao asimetričan proces u kojem su ostali uskraćeni za svoj najvrjedniji resurs – mlade ljude.

Utjecaj ratnih migracija i regulativa izvan EU

Priljev izbjeglica iz bivše Jugoslavije tijekom 1990-ih (preko 2 milijuna raseljenih), unatoč početnim humanitarnim i smještajnim izazovima, dugoročno je osigurao radnike presudne za građevinsku i industrijsku ekspanziju država poput Njemačke i Austrije. Slično tome, rat u Ukrajini (2022. – 2026.) generirao je makroekonomski stimulative efekte za države primateljice. Asimilacija milijuna ukrajinskih izbjeglica (uglavnom VSS žena i djece) dodala je, prema modelima OECD-a (2025), između 1,2 % i 2 % rasta BDP-a poljskoj ekonomiji u jeku inflacijske krize, dok je upis stotina tisuća ukrajinske djece u njemačke škole izravno pomladio tamošnju biološku i buduću radnu bazu.

Kako bi kompenzirala vlastite deficite, Njemačka je implementirala Pravilo za Zapadni Balkan (*Westbalkanregelung*). Sustav je izravno omogućio zapošljavanje stotina tisuća radnika bez obveze formalnog priznavanja stručnih kvalifikacija, no uz strogu viznu vezanost isključivo za jednog poslodavca. Ovakav asimetrični mehanizam drastično ograničava pregovaračku moć radnika, suzbijajući rast plaća i time njemačkoj građevini i logistici osigurava kontinuirano stabilnu i nisku cijenu rada (Brücker i sur., 2020).

Doznake (Remittances) kao makroekonomski amortizer

Gubici zemalja Istočne Europe uslijed ekstrakcije ljudskog kapitala ublaženi su isključivo jednim mehanizmom privatnog transfera – novčanim doznakama (*remittances*). Radnici zaposleni u inozemstvu slali su milijarde eura u matične države, održavajući tako potrošačke ekonomije periferije na životu i nerijetko sprječavajući potpuni fiskalni i socijalni bankrot pošiljateljskih država.

Tablica 4. Doznake kao udio u BDP-u država pošiljateljica (Povijesni vrhunac i stanje 2022.)

Država pošiljateljica	Doznake kao % BDP-a (Povijesni vrhunac)	Doznake kao % BDP-a (Stanje oko 2022.)	Makroekonomski značaj doznaka
Moldavija	34,5 % (2006.)	14,3 %	Bazični preduvjet održavanja nacionalne valute i sprječavanja apsolutnog siromaštva.
Albanija	28,0 % (1993.)	9,2 %	Omogućilo preživljavanje sloma piramidalnih shema krajem devedesetih.
Bosna i Hercegovina	20,0 % (1998.)	10,2 %	Vitalni amortizer postratnog gospodarstva i neefikasne administracije.
Kosovo	18,5 % (2009.)	17,2 %	Ekstremno stabilan i kontinuiran oslonac potrošačke ekonomije do danas.
Hrvatska	~ 5 % (kontinuirano)	7,6 %	Rast doznaka povezan s novim valom emigracije od 2013.; pokriva deficite robne razmjene.

Izvor: Svjetska banka (*World Bank Open Data, 2025*).

Iako doznake sprječavaju socijalni kolaps obitelji i omogućavaju obnovu privatne imovine, dugoročne analize pokazuju da one ne mogu generirati održivi industrijski rast. One stimuliraju isključivo uvoznju potrošnju, dok nedostatak ljudskog kapitala i dalje priječi strukturnu konvergenciju sa Zapadom.

Ekonomika EU integracija: Fondovi, profiti i kritika modela

U javnom diskursu Zapadne Europe, pristupanje tranzicijskih zemalja Europskoj uniji često se interpretira prvenstveno kroz prizmu jednosmjernu pomoći – kohezijskih i strukturnih fondova. Makroekonomska metrika, međutim, ukazuje na izrazito izbalansiranu transakciju. Zapadne zemlje doista uplaćuju znatna financijska sredstva, no otvaranjem tržišta ostvaruju dva presudna uvjeta za zapadni kapital: pristup bazenu gotove radne snage (uz ranije navedene uštede) i potpuno otvaranje tržišta, što korporacijama iz europske jezgre omogućuje monopolizaciju populzivnih sektora (bankarstvo, telekomunikacije, energetika, maloprodaja) u tranzicijskim državama.

Ekonomist Thomas Piketty (2019) detaljno je argumentirao ovu asimetriju podacima o odljevu kapitala.

Tablica 5. Makroekonomska asimetrija integracije prema Pikettyju (Prosjek 2010. – 2016.)

Država (Periferija)	Neto priljevi iz proračuna EU (kao % BDP-a)	Odljev inozemnog profita i dividendi (kao % BDP-a)	Razlika
Češka Republika	+ 1,9 %	- 7,6 %	- 5,7 pp
Mađarska	+ 4,3 %	- 7,2 %	- 2,9 pp
Poljska	+ 2,7 %	- 4,7 %	- 2,0 pp
Slovačka	+ 2,2 %	- 4,2 %	- 2,0 pp

Izvor: Prilagođeno prema Piketty, T. (2019, str. 605-610).

Kritike i protuargumenti Pikettyjevom pristupu: Nužno je naglasiti da Pikettyjeva isključiva interpretacija nailazi na znanstvene debate (npr. analize instituta Bruegel). Kritičari ističu da izravne strane investicije (FDI) sa Zapada ne služe isključivo kao mehanizam ekstrakcije profita. One donose prijeko potreban **transfer napredne tehnologije**, organizacijskih *know-how* vještina, te integriraju lokalne tvrtke u globalne opskrbe lance (vidljivo u ogromnom usponu autoindustrije u Slovačkoj i Češkoj), što je značajno podiglo opću razinu produktivnosti rada domicilnog stanovništva. Unatoč tome, brojke zorno dokazuju da integracija nije dobrotvorni projekt, već ekonomski visoko isplativ ekosustav razmjene.

Ova tranzicijska putanja nije ekskluzivna za Istok, već predstavlja dio šireg obrasca uključivanja i pražnjenja europske periferije.

Tablica 6. Bilanca dobitaka, gubitaka i strukturne dinamike regija u procesu EU integracija

Europska regija	Status u migracijskom i ekonomskom lancu	Primarni ekonomski dobitak	Primarni ekonomski gubitak / Trošak	Karakteristika makroekonomske dinamike (Neto efekt)
Zapadna Europa (Njemačka, Nizozemska)	Centar (Krajnji primatelj kapitala i ljudi)	Uvoz gotovog ljudskog kapitala; eksponencijalni rast izvoza na novootvorena tržišta Istoka i Juga.	Financijske uplate u zajednički EU proračun (Kohezijski fondovi) za infrastrukturu periferije.	Izrazito pozitivan. EU uplate djeluju kao investicija s masivnim povratom kroz repatrijaciju profita zapadnih korporacija.
Europski Jug (Španjolska, Grčka, Italija)	Tranzitni model (Od pošiljatelja do primatelja, i nazad u krizu)	Rana brza modernizacija (1980-te i 1990-te) kroz jake EU fondove i rast uslužnog sektora (turizam).	Teška deindustrijalizacija te ekstremni „odljev mozgova” mladih prema sjeveru nakon financijske krize 2008.	Ciklički (Ranjen). Izvozili radnike u 60-ima, obogatili se 90-ih, doživjeli kolaps od 2008., da bi danas bili prisiljeni uvoziti najjeftinije migrante izvan Europe za poljoprivredu.
Istočna Europa (Poljska, Rumunjska, Hrvatska)	Neokolonijalni „Polucentar” (Novo integrirana periferija)	Slobodan pristup EU fondovima, modernizacija javne infrastrukture, snažan porast izvoza, doznaka i niske nezaposlenosti.	Masovni i nagli gubitak radnog i demografskog potencijala, trajna dominacija stranih kompanija nad tržištem.	Ekonomska stabilizacija uz biološku iscrpljenost. Infrastrukturno bogatiji, no pretvoreni u polucentar ovisan o uvozu azijske radne snage za opstanak.

Lanac ekstrakcije: Istočna Europa u ulozi „Polucentra” (2018. – 2026.)

Najznačajniji strukturni zaokret analiziran do 2026. godine jest transformacija bivših tranzicijskih zemalja „pošiljateljica” u zemlje „primateljice”. Suočene s iscrpljenom demografijom, praznim bazenima domaće radne snage te pritiskom globalnog kapitala da se izbjegne nagli rast radničkih plaća (kako bi zadržale ulogu jeftinih proizvodnih pogona Europe), te su države i same postale

masovni uvoznici radne snage. Istočna Europa time preuzima funkciju **polucentra** – postajući aktivni posrednik unutar neokolonijalne globalne podjele rada.

Države poput Poljske, Hrvatske i Rumunjske eksponencijalno su podigle kvote za uvoz radnika s globalnog Juga (Nepal, Indija, Filipini, Bangladeš).

Shema 1. Vizualizacija neokolonijalnog lanca i uloge Istočne Europe kao polucentra koji balansira preuzimajući ulogu primatelja radne snage s Juga, dok istovremeno i dalje funkcionira kao pošiljatelj kapitala i vrhunskih vještina na Zapad.

Poljska se već ranije afirmirala asimilirajući preko milijun ukrajinskih radnika u periodu od 2014. do 2022. godine (djelujući prema njima ekonomski identično kao Ujedinjeno Kraljevstvo prema poljskim radnicima desetljeće ranije). Danas su se usmjerili znatno šire.

Tablica 7. Trendovi uvoza radne snage iz Azije u polucentru (Stanje oko 2025./2026.)

Država polucentra	Trend potražnje za azijskom radnom snagom	Dominantni sektori zapošljavanja
Poljska	Tranzicija od ukrajinskih radnika prema snažnom uvozu radnika iz Indije, Filipina i središnje Azije (stotine tisuća radnih dozvola).	Logistika, prerađivačka industrija, platformski i agencijski rad.
Rumunjska	Sustavno povećavanje nacionalnih kvota (iznad 100.000 radnika godišnje iz zemalja izvan EU-a) radi kompenzacije domicilnog iseljavanja.	Veliki infrastrukturni građevinski sektor, ugostiteljstvo i dostavne mreže.
Hrvatska	Ekstremni relativni rast; broj legalnih stranih radnika (uglavnom Nepal i Indija) doseže udio viši od 15 % ukupnog broja osiguranika na tržištu.	Radno intenzivni turizam, građevina i osnovne uslužne djelatnosti.

Izvor: Nacionalne službe za zapošljavanje te migracijske projekcije (ICMPD, 2026; OECD/EU, 2023).

Ovi radnici često funkcioniraju posredstvom globalnih agencija u strogo reguliranim prekariziranim uvjetima, nerijetko radno vezani za jednog poslodavca (što ih svodi na moderne oblike *gastarbeiters*). Istočna Europa time izravno replicira model zapadnog osiguravanja jeftinije radne snage, stabilizirajući svoju posredničku ulogu i održavajući cjelokupnu piramidu europskog kapitalizma.

Zaključak, policy implikacije i scenariji do 2040.

Migracija ljudskog kapitala na europskom kontinentu od 1990. do danas predstavlja kontinuitet logike u kojoj se ekonomska akumulacija u centrima održava kroz ekstrakciju resursa periferije. Iako je sloboda kretanja Europskoj uniji donijela neupitan rast ukupnog BDP-a i omogućila povijesni rast osobnog standarda za milijune pojedinaca, strukturni troškovi te mobilnosti asimetrično su opteretili države pošiljateljice. Uštede Zapada (mjerene u bilijunima eura nulte investicije u odgoj i obrazovanje radnika) ogledaju se u milijunskim demografskim gubicima, ispražnjenim selima i rastućoj socijalno-političkoj frustraciji Istoka i Juga Europe.

Policy implikacije za nadolazeće razdoblje:

Kako bi se ublažili radikalni učinci ove asimetrije i spriječio daljnji politički rascjep Unije, nužna je uspostava sustavnih kompenzacijskih mehanizama. Moguća rješenja obuhvaćaju uspostavu paneuropskih fondova za obrazovanje (čime bi države krajnji primatelji sufinancirale proizvodnju visokoobrazovanih kadrova na Istoku), razvoj shema strogo kontrolirane i institucionalno zaštićene cirkularne migracije, te porezne inovacije poput uvođenja obveznica dijaspore (*diaspora bonds*) ili usmjeravanja dijela poreza natrag u državu porijekla tijekom prvih godina emigracije.

Scenariji do 2040. godine:

Dugoročni makroekonomski okvir u Europi bit će determiniran dvjema globalnim silnicama. Produbljivanje globalnih klimatskih promjena pojačat će nesmanjen i nekontroliran pritisak stanovništva s Globalnog Juga, testirajući asimilacijske i socijalne kapacitete novonastalog europskog „polucentra”. S druge strane, brza integracija napredne umjetne inteligencije (AI) i robotizacije u europsku industriju do 2040. godine ima potencijal drastično i naglo smanjiti potrebu za uvoznom, niskokvalificiranom bazičnom radnom snagom. Pronalazak ravnoteže između tehnološkog determinizma koji teži potpunoj automatizaciji i biološke nužnosti održivosti europskih mirovinskih sustava (koji još uvijek ovise isključivo o fizičkom uplatitelju) bit će ključni test održivosti europskog neokolonijalnog modela u 21. stoljeću.

Literatura

- Atoyan, R., Christiansen, L., Dizioli, A., Ebeke, C., Ilahi, N., Ilyina, A., ... & Zakharova, D. (2016). *Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe*. International Monetary Fund (IMF) Staff Discussion Note, SDN/16/07. <https://doi.org/10.5089/9781498342797.006>
- Becker, G. S. (1964). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. University of Chicago Press.
- Borjas, G. J. (2014). *Immigration Economics*. Harvard University Press.
- Brücker, H., Falkenhain, M., Fendel, T., Promberger, M., & Raab, M. (2020). *Evaluation der Westbalkanregelung: Erste Erkenntnisse aus einer Befragung von Betrieben und Beschäftigten*. IAB-Forschungsbericht, 4/2020. Institute for Employment Research (IAB).
- Castles, S., & Kosack, G. (1973). *Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe*. Oxford University Press.
- Dustmann, C., & Frattini, T. (2014). The Fiscal Effects of Immigration to the UK. *The Economic Journal*, 124(580), F593-F643. <https://doi.org/10.1111/eoj.12181>
- Fassmann, H., & Münz, R. (1994). *European Migration in the Late Twentieth Century: Historical Patterns, Actual Trends, and Social Implications*. Edward Elgar Publishing.
- ICMPD. (2026). *Migration Outlook: Eastern Europe and Central Asia 2026*. International Centre for Migration Policy Development.
- Krastev, I., & Holmes, S. (2019). *The Light That Failed: A Reckoning*. Allen Lane.
- OECD. (2025). *International Migration Outlook 2025*. OECD Publishing, Paris.
- OECD / European Union. (2023). *Settling In 2023: Indicators of Immigrant Integration*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/1725cb06-en>
- Piketty, T. (2019). *Capital and Ideology* (A. Goldhammer, Prev.). Harvard University Press. (Izvorno objavljeno 2019.).
- Sayad, A. (2004). *The Suffering of the Immigrant* (D. Macey, Prev.). Polity Press. (Izvorno objavljeno 1999. kao *La double absence*).
- World Bank. (2025). *Migration and Development Brief: Remittances trend*. World Bank Open Data.

Literatura za dodatno proučavanje

- Ksenofont (Xenophon). (1994). *Xenophon's Oeconomicus: A Social and Historical Commentary* (S. B. Pomeroy, Prev. i ur.). Clarendon Press. (Klasično djelo iz 4. st. pr. n. e., prvo koje u povijesti ekonomije razmatra čovjeka – ljudski kapital i sposobnost produkcije – kao istinsko bogatstvo iznad samog fizičkog zlata).
- Milanović, B. (2016). *Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization*. Harvard University Press. (Osnovno štivo za razumijevanje „premije na državljanstvo” – činjenice da samo mjesto rođenja objašnjava najveći dio nejednakosti u globalnim prihodima).
- Sassen, S. (2014). *Expulsions: Brutality and Complexity in the Global Economy*. Harvard University Press. (Pružna napredne koncepte o tome kako moderni globalni kapitalizam „istiskuje” lokalne populacije s periferije kako bi stvorio prostor za kapital).
- Collier, P. (2013). *Exodus: How Migration is Changing Our World*. Oxford University Press. (Fokusira se na opasne ekonomske posljedice za zemlje „pošiljateljice” uslijed dugotrajnog i nekontroliranog odljeva mozgova).